

УДК 811.112.2'373.611/.612.2:616.9-036.21COVID-19
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2020-83-8>

ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ ЯК ДЖЕРЕЛО УТВОРЕННЯ НІМЕЦЬКИХ КОМПОЗИТІВ

Ковбасюк Лариса Анатоліївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької та романської філології
Херсонського державного університету
kovlorik@gmail.com
orcid.org/0000-0002-1441-2458

Мета нашого дослідження полягає в багатоаспектному вивченні утворення іменників-комполітів німецької мови під час пандемії COVID-19, в аналізі їхньої структури, семантики та семантичних трансформацій. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: 1) скласти корпус композитів, 2) вивчити їхню структурно-семантичні ознаки, 3) визначити наявні семантичні трансформації одиниць дослідження.

Методи. Методологічною основою нашого дослідження є: 1) метод суцільної вибірки для складання корпусу композитів, 2) метод історичного дослідження для встановлення типу та структури композиту, 3) метод семантичного аналізу для висвітлення семантики композита, 4) концептуальний аналіз для визначення семантичних трансформацій.

Результати. Словоскладання є одним із найпродуктивніших способів словотворення німецької мови. У сучасній німецькій мові є такі різновиди написання композитів: разом згідно з класичною граматику, через дефіс (и), кожний компонент із великої літери або окремо та з великих літер як в англійській мові. Аналіз відібраних композитів дав змогу визначити тенденції у площині словоскладання під час пандемії COVID-19: 1) словоскладання є продуктивним для утворення німецьких іменників, найпродуктивнішою моделлю композита є двокомпонентна структура N. + N; 2) складовими компонентами німецьких композитів є запозичення з англійської, грецької, італійської (латинської) та французької мов; 3) важливу роль у процесах утворення нових композитів відіграють префіксоїди та префікси; 4) словоскорочення є складовим компонентом багатьох композитів у часи пандемії коронавірусу. У роботі виявлено такі типи композитів: 1) детермінативні композити, 2) бахувріхі, 3) контамінації, 4) зрощення. Детермінативні композити утворюють найбільшу групу в корпусі нашого дослідження. Більша частина новітніх композитів є неологізмами. У проаналізованому корпусі представлені як композити з прямим значенням, так і композити, які є концептуальними метафорами або метоніміями, оказіональними утвореннями.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу встановити основні тенденції словоскладання в німецькій мові під час пандемії коронавірусу. Композити проаналізовано з урахуванням їхньої структури та семантики. Перспектива майбутніх досліджень полягає у всебічному контрастивному аналізі композитів у сучасній німецькій та сучасній українській мовах, аналізі використання композитів у процесі навчання іноземної мови.

Ключові слова: німецька мова, словотворення, типи композитів, метафора, метонімія.

CORONAVIRUS PANDEMIC AS THE SOURCE OF THE GERMAN COMPOUND WORDS

Kovbasyuk Larysa Anatoliyivna,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the
Department of Germanic and Romanic Languages
Kherson State University
kovlorik@gmail.com
orcid.org/0000-0002-1441-2458

Purpose. This article deals with German compounding as one of the most productive forms of word formation of nouns in the time of the coronavirus pandemic. This article aims to take into account the types of compounding, to determine the structural-semantic characteristics of compounds, and to describe existing semantic transformations. It is necessary to solve the following tasks: 1) to compose a corpus of composite, 2) to study their structural and semantic features and 3) to determine the existing semantic transformations of research units.

Methods. The methodological framework of our empirically supported study includes text analysis for the preparation of the list of compounds, the methods of historical word formation research to research the type of compounding and the structure of the compound words, the semantic analysis for determining the meaning of the selected compounds and the conceptual analysis to determine their semantic transformations.

Results. Word formation is one of the most productive ways of word building in German language. In modern German compound words are written: together according to classical grammar, through a hyphen (s), each component with a capital letter or separately and with capital letters as in English. The analysis of the compound words made it possible to determine some tendencies of compounding in a coronavirus pandemic: 1) compounding is particularly productive in the noun area, the most productive is the two-part structure N. + N.; 2) the compounds contain borrowings from English, Greek, Italian (Latin) and French as constituents; 3) prefixoids and prefixes become an important part of the formation of new compounds; 4) many compounds of the coronavirus pandemic have different types of short words as a constituent. We distinguish between the following types of compounds: 1) determinative compounds, 2) possessive compounds, 3) contamination, and 4) phrasal compounds. Determinative compounds form the largest group. Most compounds are neologisms. In our corpus, there are both compounds with a direct meaning as well as compounds that are conceptual metaphors or metonymies, occasional words.

Conclusions. The study has shown at a glance which tendencies are present in German compounding during a coronavirus pandemic period. The compound words have been analyzed from their structure and their semantics. The perspective of future research lies in the versatile contrastive analysis of the compounds in contemporary German and contemporary Ukrainian; in the sensible use of compound words in foreign language teaching.

Key words: German, word formation, types of compounds, metaphor, metonymy.

1. Вступ

З 12 березня 2020 року у всьому світі розпочалась пандемія коронавірусу, що докорінним чином змінила життя більшості країн. Нові слова та фрази, пов'язані з COVID-19, стали невід'ємною частиною буденного життя як в Європі, так і в Америці та Австралії. Нові слова, що вживаються в німецькій мові протягом останніх кількох місяців, особливості їх вживання у певному дискурсі тощо потребують відповідної уваги в межах лінгвістичних досліджень сучасних мовознавців, що підтверджує актуальність вибраної теми.

Словоскладання становить інтерес для багатьох лінгвістів сучасності, про що свідчать дослідження, присвячені німецькому словоскладанню (Schlücker, 2012), аналізу утворення складних слів з урахуванням німецької морфології (Donalies, 2014), вивченню граматики детермінативних композитів (Werner, 2016) та висвітленню специфіки написання складних слів у німецькій мові (Jakobs, 2005).

Мета нашого дослідження полягає в багатоаспектному вивченні утворення іменників-композитів німецької мови під час пандемії COVID-19, аналізі їхньої структури, семантики та походження. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**: 1) скласти корпус композитів, що вживаються в період пандемії, 2) вивчити їхні структурно-семантичні ознаки, 3) визначити наявні семантичні трансформації одиниць дослідження.

Матеріалом дослідження є композити (475 іменників), відібраних зі словника неологізмів Інституту німецької мови в м. Маннгейм (Neologismenwörterbuch, 2020) та сучасних німецькомовних електронних видань WELT і ZEIT (Welt online, 2020; Zeit online, 2020) з березня по червень 2020 р.

Методологічною основою нашого дослідження є: 1) метод суцільної вибірки для складання корпусу композитів, 2) метод історичного дослідження для встановлення типу та структури композиту, 3) метод семантичного аналізу для висвітлення семантики композита, 4) концептуальний аналіз для визначення семантичних трансформацій.

2. Словоскладання в сучасній німецькій мові

Словоскладання є однією з найпродуктивніших форм словотворення німецької мови. На думку лінгвіста Л.М. Айхінгера (Eichinger, 2000: 71), словоскладання є найголовнішим способом словотворення, під час якого елементи, здатні до номінації, поєднуються, щоб утворити композит, нове складне слово. Основними ознаками композитів є такі: 1) стійкість і бінарність структури; 2) свобода і незалежність наявних морфем; 3) композити є принаймні двокомпонентними утвореннями, кількість складників теоретично є необмеженою; 4) головний акцент падає на перший компонент; 5) порядок компонентів здебільшого є ієрархічно релевантним, компонент праворуч визначає морфосинтаксичні ознаки композиту загалом; 6) між компонентами є сполучний елемент, який відсутній або представлений літерами *s*, *o* або *i*; 7) структурна прозорість композитів тощо (Donalies, 2014: 170–173; Fleischer, 2012: 88).

У німецькій мові (Grammatisches Informationssystem, 2020) розрізняють: 1) детермінативні композити з асиметричною структурою (*Virologienverschöpfung*), 2) бахуврихі з метонімічною інтерпретацією (*Aluhut*), 3) копулятивні композити із симетричною структурою (*schwarz-weiß*), 4) зрощення (*Putinverstehher*), 5) редуплікація (*Zickzack*), 6) контамінація (*Infodemia*), 7) зрушення (*Nimmersatt*).

Згідно з німецькою класичною граматику (Duden, 2020), композити завжди пишуться разом відповідно до німецьких орфографічних правил, тобто без *Leerzeichen (Blanks/Spatien)* між складовими компонентами: *Coronamode*, *Kontaktperson*, *Mundschutzmaske*, *Virologienverschöpfung*. Але в сучасній німецькій мові є три додаткових типи написання композитів: через дефіс (*и*), кожний компонент із великої літери або окремо, з великих літер як англійською мовою (Zimmer, 1995; Jakobs, 2005: 122–128). Композити пишуться через дефіс, якщо їхні компоненти є англо-американськими запозиченнями: *Corona-Drive-in*, *Lockdown-Regeln*, *Wohnzimmer-Work-out* тощо. Цій інновації підпорядковуються також композити, що містять лише німецькі лексеми, оскільки це полегшує читання композитів: *Akademie-Verwaltung*, *Lufthansa-Rettungspaket* тощо. Популярним нововведенням у письмовій німецькій мові вважається написання складових компонентів із великої літери з метою їх виокремлення: *SchülerInfoTag*. Починаючи з 1990-х рр., великі літери застосовуються в основному в найменуванні товарів, торговельних марок тощо: *BahnCard*, *TestDaF*. Зустрічається також багато композитів, компоненти яких пишуться окремо: *Girls' Day*, *Mobile Banking*.

3. Специфіка утворення композитів

Аналіз зібраного корпусу дав змогу виявити деякі характерні ознаки утворення композитів під час пандемії коронавірусу:

1) словоскладання є продуктивним способом утворення іменників сучасної німецької мови, найпоширеніша модель має двокомпонентну структуру N + N: *Distanzarbeit*, *Gesichtsschirm*, *Immunitätspass*. Трикомпонентна структура не є поширеною: *Coronaelterngeld*, *Notfallmechanismus*. Структура Adj./Adv. (Num.) + N. (N.) представлена 6 композитами *Anderthalbmetergesellschaft*, *Intensivbetten*, *Kreativsemester*, *Neuinfektion*, *Schnellkredit*, *Nullsemester*. Деякі композити пишуть через дефіс, особливо, якщо складовим компонентом є *Corona/Coronavirus* або *COVID-19*: *Corona-Politik*, *Corona-Sperrstunde*, *Corona-Test*, *COVID-19-Ausbruch*, *COVID-19-Risikogebiet*. Композити, складники яких пишуть окремо, як в англійській мові, відсутні в корпусі дослідження;

2) сучасна німецька мова знаходиться під впливом англо-американізмів. Англійські запозичення стають складниками німецьких композитів, або англо-американізми запозичуються як певний термін. Такі

композиції пишуться як разом, так і через дефіс: *Community-Maske, Coronahype, Corona-Slowdown, Corona-Warn-App, Designermaske, Homeoffice, Onlinedemonstration, Smartphonetracking*. Часто складовими компонентами композитів стають запозичення з інших мов, йдеться насамперед про три мови: а) грецька мова: *Corona-Pandemie, Corona-Panik, Hygienehaken*; б) французька мова: *Coronacouture, Corona-Komplott, Hustenetikette, Selbstquarantäne, Zoom-fatigue*; в) італійська (латинська) мова: *Coronastemmer, Distanzbesuch, Durchschnittsabitur, Soloselbstständiger*;

3) в утворенні нових композитів використовуються префіксоїди, напр., аугментативний префіксоїд *super-*: *Superforecaster, Superprognostiker, Superspredererevent*;

4) найбільш поширеними префіксами, що використовуються для утворення нових композитів, є *anti-*, *post-* та *prä-*, що пишуться через дефіс або разом: *Anti-Hygiendemonstranten, Antikörperrest, Anti-Shutdown-Demos, Anti-Viren-Front, Post-Corona-Urlauber, Post-Corona-Zeit, Prä-Corona-Zeit*;

5) складовим компонентом значної кількості композитів періоду пандемії стають різні види словоскорочень, а саме: а) словоскорочення, що є початком повної форми (Kopfwörter) та здебільшого є другим складовим компонентом композита: *Corona-Abi* (Corona-Abitur) – «Abschlussprüfungen an Gymnasien, die aufgrund des während der COVID-19-Pandemie angeordneten Kontaktverbots unter besonderen Bedingungen und ggf. zeitlich verzögert abgelegt wurden»; *Onlinedemo* (Onlinedemonstration) – «Kundgebung von Meinung und Protest, die durch koordinierte Video-, Foto- und Textbeiträge vieler Teilnehmenden auf Internetplattformen und in sozialen Medien stattfindet»; б) абрєвіатури: *AHA-Regel* (Abstand + Hygiene + Alltagsmaske Regel) – «Abstands- und Hygieneregeln während der COVID-19-Pandemie empfohlene Abstands- und Hygieneregeln des deutschen Bundesgesundheitsministeriums»; *R-Wert* (Reproduktionszahl- Wert) – «Die Zahl gibt an, wie viele weitere Menschen ein Infizierter im Schnitt ansteckt»; в) словоскорочення, що складаються із складів (CV) складових компонентів (Silbenwörter): *Munaschu* – «(kurz für **Mundnasenschutz**)» (Neologismenwörterbuch, 2020); *Corona-Kita-Studien* (Corona-Kindertagesstätte-Studie) – «die Studie zur Öffnung der Kitas, um die Rolle der Kinder bei der Ausbreitung des Coronavirus festzustellen» (Welt online, 2020).

4. Класифікація композитів

Проведене дослідження дало змогу виокремити типи композитів: 1) детермінативні композити (97%); 2) бахувріхі (1,5%); 3) контамінації (1%); 4) зрощення (0,5%).

1. Детермінативні композити є найбільшою групою і належать здебільшого до неологізмів. Першим компонентом таких композитів є *Corona*: *Corona-Konjunkturprogramm, Corona-Slowdown, Corona-Infektionsrisiko*. Але більшість композитів утворюються без цього складника: *Balkonmusik, Immunitätsausweis, Distanzlinie, SmartphoneApp*. Композити цієї групи мають здебільшого пряме значення: *Kontaktperson* – «Person, die mit einer infizierten Person in Berührung gekommen ist und sich deshalb möglicherweise angesteckt hat»; *Test-Urlauber* – «Person, die testet, ob Urlaub auch in der Corona-Krise möglich ist» (Neologismenwörterbuch, 2020); *Auch symptomfreie Kontaktpersonen von Infizierten sollten Anspruch auf Testung haben* (Zeit online, 22.05.20); *Deutsche «Test-Urlauber» werden mit Beifall auf Mallorca empfangen* (Welt online, 15.06.20).

Частина одиниць цієї групи, а саме 27%, зазнали певних семантичних трансформацій, метафоричних чи метонімічних. У нашому корпусі наявні концептуальні метафори, що вербалізуються проаналізованими композитами, та є неологізмами: ЛЮДИНА Є ПРИВІД (MENSCH IST EIN GEIST): *Geisterspieltag* – «Spieltag in der deutschen Fußballbundesliga, an dem die Begegnungen bedingt durch die COVID-19-Pandemie ohne Publikum stattfinden»; ВІДЕО-КОНФЕРЕНЦІЯ Є ВІЙНА (VIDEOKONFERENZ IST EIN KRIEG): *Zoomboombing* – «böswillige Störung von Videokonferenzen (mit der Software Zoom®) durch nicht zugelassene Nutzer»; ІЗОЛЯЦІЯ Є ПУЗИР (ISOLATION IST EINE BLASE): *Quarantäneblase* – «Situation, in der jemand während der COVID-19-Pandemie in häuslicher Isolation mental und psychisch weitgehend von seinen eigenen Gedanken und weniger von außen bestimmt wird»; ЛЮДИНА Є ЗВІР (MENSCH IST EIN TIER): *Hamsterkauf* – «Einkauf großer Mengen von Waren des täglichen Bedarfs, besonders von Lebensmitteln, zur Schaffung eines Vorrats, um von eventueller Verknappung oder Verteuerung dieser Waren unabhängig zu sein»; ЛЮДИНА Є ПРИЛАД (MENSCH IST EIN GERÄT): *Superspreader* – «jemand, der eine ungewöhnlich hohe Anzahl anderer Menschen infiziert» (Neologismenwörterbuch, 2020); *Die Angst vor dem Coronavirus sorgt seit Wochen für Hamsterkäufe auch bei Apotheken* (Welt online, 04.06.20); *Im Februar und im März fürchtete man noch, die Kinder könnten wie bei anderen Atemwegserkrankungen Superspreader sein, also das Virus häufiger weitergeben als Erwachsene* (Zeit online, 03.05.20).

2. У нашому корпусі представлена невелика кількість бахувріхі, напр., *Aluhut* – «Person, die an Verschwörungstheorien glaubt» (Neologismenwörterbuch, 2020). Люди, що є послідовниками теорії змови, вдягають головний убір з алюмінієвої фольги, що має захищати їхній мозок від шкідливого зовнішнього впливу. У цьому випадку йдеться про концептуальну метонімію, що пов'язує між собою певний елемент вихідного домену ЛЮДИНА (MENSCH) з елементом цільового домену ОДЯГ (BEKLEIDUNG). Когнітивна модель метонімії виглядає таким чином: Х (частина) стоїть замість Y (ціле): ГОЛОВНИЙ УБІР ІЗ АЛЮМІНЕВОЇ ФОЛЬГИ СТОЇТЬ ЗАМІСТЬ ЛЮДИНИ (DER KOPFBEDECKUNG AUS ALUMINIUMFOLIE STEHT FÜR DEN MENSCHEN): *Steinmeier «Unbequemer Mundschutz empfehlenswerter als Aluhut»* (Welt online, 14.05.20); *Verschwörungstheoretiker etwa, die sich in diesen Zeiten rasant zu vermehren scheinen, werden neuerdings als «Aluhüte» verspottet* (Zeit online, 11.06.20).

3. Контамінація не є продуктивним способом словоскладання, за морфологічним критерієм виокремлюємо два типи контамінації: 1) композити, складові компоненти яких мають спільні звуки: *Covidiot* (Covid + Idiot) – «sich während der COVID-19-Pandemie unangemessen verhaltende Person»; 2) композити, складники яких не мають спільних звуків та поєднуються на підґрунті легкої вимови: *Coronoia* (Corona + Paranoia) – «irrational große Angst vor einer Ansteckung mit dem Coronavirus SARS-CoV-19»; *Coronexit* (Corona + Exit) – «Beendigung der gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Beschränkungen während der COVID-19-Pandemie»; *Panikdemie* (Panik + Pandemie) – «sich rasch verbreitende sehr große und lähmende Angst vor der COVID-19-Pandemie, die auch durch die von manchen als übertrieben kritisierte mediale Berichterstattung ausgelöst wird»; *Manche unserer Leser werfen uns schon vor, aus der Epidemie eine «Panikdemie»*

zu machen und mitschuldig zu sein an angeblich sich ausbreitender Hysterie (Neologismenwörterbuch, 2020); Wenn Influencer zu **Covidioten** werden (Welt online, 09.04.20); Ein anderes Beispiel für einen Begriff mit Suffix ist der **Coronexit**, also der *Ausweg aus den Einschränkungen, die die Pandemie mit sich bringt* (Welt online, 16.05.20).

4. Зрощення представлені в нашому корпусі оказіональними субстантивованими словосполученнями, напр., *Corona-ist-vorbei-Feeling* – «sich verantwortungslos, rücksichtslos in der Corona-Pandemie verhalten»: *Irgendwie scheint gerade so ein Corona-ist-vorbei-Feeling einzusetzen* (Zeit online, 23.04.20).

5. Висновки

Проведене дослідження встановило специфічні ознаки утворення композитів у період пандемії коронавірусу. Відібрані композити проаналізовано з урахуванням їхньої структури та семантики. Встановлено, що складовим компонентом проаналізованих одиниць є як лексема *Corona*, так і запозичення з інших мов. Композити поділяються на чотири групи: 1) детермінативні композити, 2) бахувріхі, 3) контамінації, 4) зрощення. У проаналізованому корпусі представлені як композити з прямим значенням, так і композити, які є концептуальними метафорами або метоніміями. Перспектива майбутніх досліджень полягає в контрастивному аналізі композитів сучасної німецької та сучасної української мови, особливості використання композитів у навчанні іноземних мов та ін.

Література:

1. Donalies E. Morphologie: Morpheme, Wörter, Wortbildungen. Sprachwissenschaft für das Lehramt. Padebort: Schöningh, 2014. S. 157–180.
2. Duden. Wörterbuch online. URL: <http://www.duden.de> (Accessed: 11.06.2020).
3. Eichinger L.M. Deutsche Wortbildung. Eine Einführung. Tübingen: Narr, 2000. 269 S.
4. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Berlin/Boston: de Gruyter, 2012. 484 S.
5. Grammatisches Informationssystem. URL: <https://grammis.ids-mannheim.de/systematische-grammatik/585> (Accessed: 25.05.2020).
6. Jakobs J. Spatien: Zum System der Getrennt- und Zusammenschreibung im heutigen Deutsch. Berlin: de Gruyter, 2005. 235 S.
7. Neologismenwörterbuch. Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie URL: <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp> (Accessed: 20.06.2020).
8. Schäfer R. Einführung in die grammatische Beschreibung des Deutschen. 3. erw. Aufl. Berlin: Language Science Press, 2018. 578 S.
9. Schlücker B. Das Deutsche als kompositionsfreudige Sprache. Strukturelle Eigenschaften und systembezogene Aspekte. Linguistik. Impulse & Tendenzen 46. Berlin, New York: De Gruyter, 2012. S. 1–25.
10. Welt online. URL: <https://www.welt.de> (Accessed: 21.06.2020).
11. Werner M. Die Entwicklungslogik der nominalen Determinativkomposition im Deutschen – verstanden als Grammatikalisierung. Linguistik online 77. 3/16. 2016. S. 91–128.
12. Zeit online. URL: <https://www.zeit.de> (Accessed: 24.06.2020).
13. Zimmer D.E. Begegnungen mit dem Deutsch von morgen. URL: http://www.zeit.de/1995/21/Begegnung_mit_dem_Deutsch_von_morgen. (Accessed: 10.06.2020)

References:

1. Donalies, E. (2014) Morphologie: Morpheme, Wörter, Wortbildungen. Sprachwissenschaft für das Lehramt. Padebort: Schöningh. S. 157–180.
2. Duden. Wörterbuch online. URL: <http://www.duden.de> [in German].
3. Eichinger, L.M. (2000) Deutsche Wortbildung. Eine Einführung. Tübingen: Narr. 269 S.
4. Fleischer W., Barz I. (2012) Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Berlin/Boston: de Gruyter. 484 S.
5. Grammatisches Informationssystem. (2020). URL: <https://grammis.ids-mannheim.de/systematische-grammatik/585> [in German].
6. Jakobs J. (2005) Spatien: Zum System der Getrennt- und Zusammenschreibung im heutigen Deutsch. Berlin: de Gruyter. 235 S.
7. Neologismenwörterbuch. Neuer Wortschatz rund um die Coronapandemie (2020). URL: <https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp> [in German].
8. Schäfer R. (2018) Einführung in die grammatische Beschreibung des Deutschen. 3. erw. Aufl. Berlin: Language Science Press. 578 S.
9. Schlücker, B. (2012) Das Deutsche als kompositionsfreudige Sprache. Strukturelle Eigenschaften und systembezogene Aspekte. Linguistik. Impulse & Tendenzen 46. Berlin, New York: De Gruyter. S. 1–25.
10. Welt online (2020). URL: <https://www.welt.de> [in German].
11. Werner, M. (2016) Die Entwicklungslogik der nominalen Determinativkomposition im Deutschen – verstanden als Grammatikalisierung. Linguistik online 77. 3/16. S. 91–128.
12. Zeit online (2020). URL: <https://www.zeit.de> [in German].
13. Zimmer, D.E. (1995). Begegnungen mit dem Deutsch von morgen. URL: http://www.zeit.de/1995/21/Begegnung_mit_dem_Deutsch_von_morgen. [in German].

Стаття надійшла до редакції 10.07.2020
The article was received 10 July 2020